

Dzięcioł czarny

1. O gatunku

Dzięcioły to powszechnie występujące w Polsce ptaki, kojarzone z lasem i charakterystycznym odgłosem stukania w drzewo. Mają pionową sylwetkę i poruszają się po pniach, wydobywając pokarm spod kory. Nie wszyscy zdają sobie jednak sprawę z różnorodności świata dzięciołów. W naszym kraju występuje aż 10 gatunków i wszystkie objęte są ochroną. Najbardziej znany i szeroko rozpowszechniony jest dzięcioł duży, o czarno-białym upierzeniu i czerwonej czapeczce u samców. Podobne barwy charakteryzują też kilka innych gatunków dzięciołów pstrych: dzięcioła średniego, przybyłego do nas stosunkowo niedawno z południowego zachodu dzięcioła białoszyjnego, rzadko spotykanego dzięcioła białogrzbietego i najmniejszego spośród krajowych – dzięciołka. Wśród polskich dzięciołów znajdziemy także dzięcioły zielonego i zielonosiwego oraz czarnego.

Dzięcioł czarny jest największym z polskich gatunków dzięciołów, o całkowicie czarnym ubarwieniu. Samiec ma na głowie czerwoną czapeczkę, a samica czerwoną plamę na potylicy. Można go spotkać na terenie całego kraju, choć nie jest zbyt liczny. Żywi się nie tylko larwami owadów żerującymi pod korą, ale także mrówkami – zimą potrafi rozkopywać mrowiska. Wczesną wiosną wykuwaniem dziupli zajmuje się zarówno samiec, jak i samica. Czynności tej towarzyszy bardzo donośny odgłos bębnienia, słyszalny nawet z dużej odległości. W okresie wiosennym ptaki te są bardzo hałaśliwe, łatwe do stwierdzenia w obrębie zajmowanego terytorium.

Niektóre gatunki ptaków są uzależnione od obecności dziupli wykutych przez dzięcioły, co więcej, przez konkretne ich gatunki, co jest zależne od średnicy otworu wlotowego. Dzięcioł czarny jest jedynym polskim gatunkiem, który wykuwa duże dziuple, z których korzystać mogą większe ptaki. W kryjówkach przez niego stworzonych swoje lęgi zakładają kaczki, sowy czy gołębie siniaki. Zatem występowanie dzięciołów w lesie warunkuje występowanie innych gatunków ptaków. Nie tylko ptaki korzystają zresztą z tak atrakcyjnych schronień; zajmują je pszczoły, nietoperze, popielice lub wiewiórki. Dlatego dzięcioły nazywane są inżynierami ekosystemu leśnego.

2. Problemy

Występowanie większości dzięciołów jest dodatkowo związane z obecnością martwego drewna w lesie, czyli ze starymi, zamierającymi drzewami, pozostawionymi do ich biologicznej śmierci, w których mogą one szukać pożywienia i wykuwać dziuple. Trudno więc je spotkać w młodych drzewostanach gospodarczych.

Ochrona dzięciołów, a więc także dzięcioła czarnego, polega na zapewnieniu im odpowiednich warunków do życia – dużych, starych drzew oraz spokoju, zwłaszcza w okresie lęgowym. Ważny element stanowi pozostawianie martwych drzew w lesie, o co powinno dbać się przy planowaniu pozyskania drewna i później, w trakcie wyrębu. Dotyczy to również drzew dziuplastych, które omija się w trakcie trzebieży.

3. Działania

Na obszarach Natura 2000 gospodarka leśna powinna być dostosowana do wymogów przyrody. W tym celu ustanawia się szczegółowe warunki prowadzenia zabiegów w drzewostanach, określa terminy i zasady postępowania, szczególnie w okresie lęgowym. Ograniczenia mogą dotyczyć gospodarki leśnej, rolnej, łowieckiej, rybackiej, w zależności od specyfiki obszaru i gatunku, będącego przedmiotem ochrony. Dzięcioły są przedmiotami ochrony w wielu obszarach Natura 2000 i aby utrzymać korzystny stan ich populacji, leśnicy zachowywać odpowiednią ilość starych drzew (pow. 100 lat) w lasach gospodarczych oraz obumierających drzew i martwego drewna, a także pozostawiać drzewa dziuplaste.

4. Przykłady

Puszcza Biała to tzw. ptasi obszar Natura 2000, położony w województwie mazowieckim, stanowiący rozległy kompleks borów sosnowych i mieszanych oraz będący bardzo ważną w skali kraju ostoją dzięcioła czarnego. Nadleśnictwa, które gospodarują w tych lasach, zgodnie z przyjętymi zasadami ochronnymi, przed przystąpieniem do zabiegów w drzewostanach muszą dokonać ich przeglądu w celu stwierdzenia lęgów dzięcioła czarnego. W przypadku potwierdzenia zasiedlenia drzewa należy odłożyć wykonanie zabiegu przynajmniej na części wydzielenia w promieniu do 50 m od dziupli poza okres lęgowy, trwający od marca do lipca. Konieczne jest też pozostawianie w lesie drzew dziuplastych oraz drzew grubych, o pierśnicy powyżej 30 cm grubości, w szczególności gatunków o miękkim drewnie. W przypadku wykonywania zrębów zupełnych takie drzewa można pozostawiać w formie kęp o powierzchni kilku arów.

5. Ciekawostki

Dzięcioł czarny jest jednym z największych światowych dzięciołów. Obecnie, po tym jak dwa największe, amerykańskie gatunki najprawdopodobniej wymarły w ciągu ostatnich dziesięcioleci, rozmiarami ustępuje jedynie mohunowi wielkiemu, zamieszkującemu lasy równikowe południowo-wschodniej Azji.

Dzięcioły wyróżniają się niezwykłą budową anatomiczną. Posiadają długie, lepkie i pokryte zadziorkami języki, za pomocą których wydobywają owady spod kory. Dzięki niezwykłej budowie czaszki, w tym kości gnykowej (niepołączonej trwale z czaszką) okalającej mózg, amortyzowane są wstrząsy podczas kucia.

6. Mapa

Pułtusk, Wyszaków, Ostrów Mazowiecka